

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ Π. ΡΟΥΣΑΝΟΥ

Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων εἰσέτι ἔργων τοῦ Π. Ῥουσάνου συγκαταλέγεται καὶ ἐπικήδειός τις ὁμιλία αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ὁμιλία λεχθεῖσα εἰς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδεῖαν προτροπῇ τοῦ Ἀββᾶ»¹. Ἡ ὁμιλία αὕτη περιέχεται ἐν τοῖς δυσὶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ῥουσάνου γραφεῖσι κώδιξιν², ἦτοι ἐν πρώην Νανιανῶ κώδικι 125 καὶ νῦν Μαρκιανῶ Suppl. Cl. cod. CIII φ. 161β — 166α τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν Βενετίᾳ³, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἀμβροσιανῶ κώδικι 290 φ. 247α — 253α Ἀμβροσιανῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου⁴, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκδίδεται ἐνταῦθα μετὰ προηγουμένην καὶ τοῦ Νανιανοῦ παραβολήν.

Ὡς ἔξ ἑσωτερικῶν τεκμηρίων γίνεται δῆλον, ἡ ὁμιλία ἐξεφωνήθη ἐν ἁγίῳ Ὁρει κατὰ τὴν κηδεῖαν ἀγιορείτου τινὸς μοναχοῦ, πιθανῶς ἀδελφοῦ τῆς μονῆς Ἰβήρων, ἐν ἣ ἐπὶ μακρὸν ἐμόνασε καὶ ἔδρασε συγγραφικῶς ὁ Ῥουσάνος⁵, τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων μονῶν Κουτλουμούση καὶ Ἐσφιγμένου μὴ ἔχουσῶν προφανῶς σχέσιν τινὰ μετὰ τὸ ζήτημα τοῦτο· ὡς χρόνος δὲ δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ ἔτος 1540 ἢ ὀλίγον βραδύτερον αὐτοῦ, ὅτε ἀποδεδειγμένως διέτριβεν ὁ Ῥουσάνος ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὁρει, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσω τὸ καθόλου ὕψος τῆς ἐν λόγῳ ὁμιλίας προϋποθέτει καὶ ἀνάλογον λόγῳ ἡλικίας καὶ συγγραφικῆς δράσεως κῦρος.

Μολονότι ἡ παροῦσα ὁμιλία ἐλέχθη «εἰς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδεῖαν», δὲν ἔχει τι κοινὸν πρὸς τοὺς συνήθεις ἐπικηδεῖους ἐγκωμιστικούς λόγους, πλὴν τοῦ ἐποικοδομητικὸν καὶ προτρεπτικὸν χαρακτῆρα φέροντος τέλους αὐτῆς. Ἀντιθέτως ὁ Ῥουσάνος δρᾶτται τῆς παρασχεθείσης αὐτῷ εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα ὁμιλήσῃ εἰς τὸ προσιδιά-

1. Πρβλ. *I. N. Καρμῖρη*, Ὁ Π. Ῥουσάνος καὶ τὰ ἀνέκδοτα δογματικὰ καὶ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1935 σ. 62—*Σ. Λάμπρου*, Νέος Ἑλληνομνήμων τ. XIII (1916) σ. 60, ἐνθα ἐκδέδονται περικοπαί.

2. *I. N. Καρμῖρη*, μ. ἔρ. σ. 19 ἔ.

3. J. A. Mingarelli, Graeci codices manuscripti apud Nanios patricios Venetos assertati, Bononiae 1784 σ. 259.

4. A. Emidius Martiniet Dominicus Bassi, Catalogus codicum Graecorum Bibliothecae Ambrosianae, τ. I. Mediolani 1906 σ. 325.

5. *I. N. Καρμῖρη*, ἐνθ' ἀν. σ. 6, 8.

ζον αὐτῷ ὕψος, «εἰς ἔλεγχον καὶ διόρθωσιν», ἔνθεν μὲν περὶ τῆς προσηκούσης ταφῆς τῶν νεκρῶν καὶ κοιμητηρίων, ἐτέρωθεν δ' ἵνα στηλιτεύσῃ τὰς παρὰ τοῖς τότε καὶ νῦν μοναχοῖς συνήθεις ἑλλείψεις. Ὁ ἴδιος ἐν τῷ προοίμιῳ δηλοῖ, ὅτι δὲν θέλει ὁμιλήσῃ «περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμῖν ἀναγινωσκομένων», τῶν πρὸς ἐπίδειξιν δηλαδή ἢ ἐκ «φιλοτιμίας κενῆς» ἐν τοῖς ἐπικηδεῖοις λόγοις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ «εἰς κενὸν» ἄδομένων, ἀλλὰ περὶ ὧν «ἡ ἀνάγκη καὶ ὁ καιρὸς καὶ αὐτὸς ὁ προκειμένος ἀπαιτεῖ τρόπος». Τῆς ἱερᾶς δὲ Παραδόσεως στερωῶς πάντοτε ἐχόμενος «οὐδὲν τὸ καινὸν καὶ ἀπαράδοτον ἢ ἀπαράδεκτον» περὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν ἰδίᾳ θέλει εἶπη, «ἀλλ' ὅπερ ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν παραδόσεων μέχρις ἡμῶν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἔφθασεν». Οὕτω ὡς μάρτυρας τῶν λεγομένων προσάγει τὸν Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην¹ καὶ τὸν Γρηγόριον Ναζιανζηνόν, οἱ ὅποιοι μετὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ὑπῆρξαν αἱ «κατ' ἔξοχην αὐθεντία καὶ ὁδηγοὶ αὐτοῦ ἐν τῇ καθόλου συγγραφικῇ δράσει του.

Ἀναλυτικώτερον δὲ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐν λόγῳ ὁμιλίας τοῦ Ρουσάνου δύναται νὰ συνοψισθῇ ἐν τοῖς ἐπομένοις κυρίοις σημείοις :

α) Κατακρίνων τὴν ἐν τῇ μονῇ κρατοῦσαν κακὴν καὶ ἀπαράδοτον συνήθειαν, καθ' ἣν οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο ἀδιαφόρως ἐν τοῖς τυχοῦσι τόποις, αἰτεῖται συνωδὰ τῇ ἀρχαίᾳ Χριστιανικῇ παραδόσει, ἀλλὰ καὶ τῇ Ἰουδαϊκῇ καὶ Ἑλληνικῇ τοιαύτῃ, τὴν καθιέρωσιν εἰδικῶν πρὸς ταφὴν τῶν νεκρῶν κοιμητηρίων, τ. ἔ. ἀποκεκληρωμένων καὶ ἀφωρισμένων μετὰ θριγγείου τόπων, ἀπαγορευομένης τῆς ἀνορούεως τῶν τάφων τῶν ἀποικομένων καὶ ἀνακομίσεως τῶν λειψάνων αὐτῶν ἀνευ ἀποχωρῶντος λόγου.

1. Περὶ τῆς «ἀποστολικότητος» οὕτως εἰπεῖν τοῦ Ψευδοδιονυσίου οὐδεμία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχεν ἐγερθῆ ἀμφιβολία, τὰ δ' ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος διαδοθέντα συγγράμματα αὐτοῦ ἀπετέλουν αὐθεντικὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ἤντλουν καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα οὐ μόνον οἱ ἀνατολικοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ δυτικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος, ὁ κύριος εἰσηγητής τοῦ Ἀριστοτελισμοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑκκλησίᾳ καὶ Θεολογίᾳ, ἀντλεῖ ὡς ἐξ ἀποστολικῆς πηγῆς παρὰ τοῦ κυρίως ἀρχηγοῦ τῆς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτου νεοπλατωνιζούσης καὶ μυστικιζούσης κατευθύνσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Θεολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Εὐεξήγητος λοιπὸν ἡ μεγάλη τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς περισσότερον πρὸς τὸ πλατωνικῶς ἢ ἀριστοτελικῶς σκέπτεσθαι προσκειμένης Ἑλληνικῆς Θεολογίας καθόλου καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἐπὶ τοῦ Ρουσάνου ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Διονύσιος χαρακτηρίζεται ἐνταῦθα ὡς «ὁ πᾶσι χριστιανοῖς αἰδέσιμος καὶ περιβόητος διδάσκαλος διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις ἀκόλουθον γεγενέναι».

β) Ἐντεῦθεν ὁ Ῥουσάνος ὁμιλεῖ παρεμπιπτόντως καὶ ἀσαφῶς καὶ περὶ τῆς σημασίας τῆς ἐπικηδεῖου ἀκολουθίας. Ὡς γνωστόν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπτά μυστηρίων δὲν καθωρίσθη ἐπισήμως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καίτοι κατ' οὐσίαν ἐφέροντο ταῦτα ἐν αὐτῇ καὶ ἐτελοῦντο ἐν τῇ πράξει. Τὸν ἀριθμὸν τοῦτον συναντῶμεν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς δύο ἐνωτικὰς συνόδους Λυῆνος (1274) καὶ Φλωρεντίας (1439), καὶ βραδύτερον ὀρίζεται ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις συμβόλοις τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνηριθμοῦντο ἀδιαφόρως μετὰ τῶν ἐπτά κυρίως μυστηρίων καὶ τινες μυστηριοειδεῖς τελεταὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ πράξεις, ἐν αἷς καὶ ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Παρομοίᾳ τις λοιπὸν περὶ περὶ ἐπικηδεῖου ἀκολουθίας καὶ ταφῆς τῶν νεκρῶν ἐκδοχὴ φαίνεται πως, εἰ καὶ λίαν ἀσαφῶς, αἰωρουμένη ἐνταῦθα καὶ παρὰ τῷ Ῥουσάνῳ, ἐπομένῳ κυρίως τῷ Διονυσίῳ Ἀρεοπαγίτῃ¹, καὶ δὴ ἐν οἷς οὗτος ἀορίστως λέγει: «εἰ βούλεσθε τὸν ἐγγράφως πρῶτως περὶ τῶν παρ' ἡμῖν τῶνδε μυστηρίων εἰπόντα», «πῶς τολμᾶς ἐν κοινῷ τόπῳ τὰ τοιαῦτα μυστήρια ποιεῖν», «ἀλλ' ὅτι μυστήριον ἐν ἔστι τοῦτο τῶν καθ' ἡμᾶς...» κλπ., ἀναφέρων μάλιστα αὐτὴν πρὸς τὸ βάπτισμα καὶ χαρακτηρίζων τὸ ἔλαιον αὐτῆς ὡς «δειγμα τῆς τηρήσεως τῆς δεδομένης αὐτῷ ἐν βαπτίσματι χάριτος».

γ) Παρέχει ἡμῖν σπουδαίας ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ ἐπιδρομῶν ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τῶν βαρβάρων καὶ πειρατῶν κατὰ τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους, καταλαβόντων μάλιστα καὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου περὶ ἐξαγορᾶς τῶν μοναχῶν διὰ λύτρων, περὶ τοῦ πλούτου τῶν μονῶν περὶ τῶν περιοδειῶν τῶν μοναχῶν κλπ.

δ) Ὡς καὶ ἐν ἄλλαις συγγραφαῖς τοῦ οὗτω καὶ ἐνταῦθα ἐλέγχει τοὺς μοναχοὺς διὰ τὴν φιλαρχίαν καὶ ἀλαζονείαν αὐτῶν, τὴν ἀμάθειαν, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν πολυτέλειαν, τοὺς νεωτερισμοὺς κ. τ. τ., συνιστῶν τὰς ἀντιστοιχοὺς ἀρετάς.

ε) Τὴν κατάπτωσιν τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ ἀποδίδει εἰς τὴν ἀμάθειαν τῶν μοναχῶν καὶ τὴν ἀγνοίαν τῶν ἁγίων Γραφῶν, περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὁποίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας παρέχει ἡμῖν σπουδαιότατας εἰδήσεις².

στ) Ἐπαναλαμβάνει τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Πατράσι καὶ ἐκκλη-

1. Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας κερ. VII «Περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμένοις τελουμένων». Migne PG. 3, 552—569.

2. Πρβλ. καὶ *I. Ν. Καρμίση*, μ. ἔρ. σ. 72, 288.

σιαστικοῖς συγγραφεῦσι κρατοῦσαν γνώμην, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἤντησαν ἐκ τῆς ΠΔ., λέγων ὅτι ὁ Φωκυλίδης «πολλὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας Γραφῆς ἐνοσφίσατο ἐν τῷ ἰδίῳ πονήματι.»

ζ) Τέλος καταδεικνύει τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, καταλήγων μὲ τὴν πρὸς τοὺς μονάζοντας παραίνεσιν: «φενξώμεθα τὰς προορηθείσας κακίας καὶ ἀντιποιησώμεθα τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἀγίων.»

Κατωτέρω δημοσιεύομεν τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας τοῦ Ῥουσάνου ἔχον οὕτως:

Παχωμίου μοναχοῦ¹
Ὅμιλία λεχθεῖσα εἰς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδεῖαν,
προειροπῆ τοῦ Ἀββᾶ.

Ἵμεῖς μὲν ἴσως περὶ τῶν καθ' ἐκάστην ἡμῖν ἀναγινωσκομένων τὸν λόγον μέλλειν ποιήσασθαι με οἴεσθε, ὑπὲρ ὧν οὐδεμία, τό γε νῦν ἔχον, ἢ ἀνάγκη, ἀλλὰ μόνη φιλοτιμία κενή· ἐγὼ δ' ἕπερ ἢ ἀνάγκη καὶ ὁ καιρὸς καὶ αὐτὸς ὁ προκείμενος ἀπαιτεῖ τρόπος μάλιστα ἐρεῖν βούλομαι. Τοῦτο γὰρ ὠφελιμώτατον, εἴπερ μὴ δοκῶμεν εἰς κενὸν ἄδειν, τὴν καχεξίαν, ὡς εἰκός, μὴ δεχομένην τὰ λεγόμενα, μᾶλλον δὲ τὴν κενὴν δόξαν καὶ τὸ πάντα ποιεῖν κατ' ἀνθρώπων². Τὸ δὲ ἐστὶν ἢ εἰς τοὺς ἀπειχομένους ἀδικία, ἵνα μὴ εἴπω ἀσέβεια, εἴπερ ἀσέβεια τὸ ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς πίστεως ἀμελῶς καὶ καταφρονητικῶς διακεῖσθαι. Ἀλλὰ μὴ φορτικὸν ὑμῖν δόξειε³ τὸ λεγόμενον, πρὶν ἂν τὸ τέλος τῆς ὑποθέσεως ἀκούσητε. Μᾶλλον δὲ χρὴ ἐπιμελῶς τοῖς λεχθησομένοις προσέχειν ἐπεὶ οὐδέν τι καινὸν καὶ ἀπαράδοτον ἢ ἀπαράδεκτον δοκῶμεν λέγειν, ἀλλ' ἕπερ ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν παραδόσεων μέχρις ἡμῶν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἔφθασεν.

Τίς δὲ ἡ ἀδικία καὶ ἀνομία; Τὸ τοὺς νεκροὺς ἡμῶν οὐχ ὅπως δι' εὐλάβειαν θάπτειν, ἀλλ' ὡς τι τυχὸν θνησιματῶν καταχωννύειν, ἵνα μὴ ἢ ὀξωδία τούτων καταβαρύνῃ ἡμῶν τὴν αἰσθησιν. Τὸ γὰρ οὕτως ἐν τοῖς τυχοῦσι τόποις ἀδιαφόρως καταχωννύειν, ὅπου κτήνη συναγελάζονται καὶ παῖδες (Κώδ. φύλ. 2476) ὀρχοῦνται καὶ παίζουσιν, ὅπου ἀφοδεύματα οὐ μόνον ἀλόγων ζώων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων, τοῦτο βούλεται. Ἀλλ' εἶ τοῦτο παρὰ τὸν ἀρχαῖον καὶ παραδεδομένον νόμον, ἐκ

1. τοῦ αὐτοῦ] N

2. καὶ τῷ πάντα ποιεῖν κατὰ ἀνθρώπων] A, N

3. δόξη] N.

πολλῶν πιστώσομαι. Καί εἰ θούλεσθε τὸν ἐγγράφως πρώτως περὶ τῶν παρ' ἡμῖν τῶν δε μυστηρίων εἰπόντα εἰς μέσον ἀγαγεῖν. Διονύσιος δ' οὗτος, ὁ πᾶσι χριστιανοῖς αἰδέσιμος καὶ περιβόητος διδάσκαλος διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ τοῖς ἀγίοις Ἀποστόλοις ἀκόλουθον γεγονέναι. Τὶ οὖν οὗτος φησὶν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῷ ἐπὶ τῶν ἱερῶς, ἡγουν πιστῶς καὶ θεαρέστως, κεκοιμημένων; Μετὰ τὸ ἐπεξελθεῖν ὅσα δεῖ ἐπὶ τῷ κεκοιμημένῳ ἱερολογηθῆναι φησὶν. «Ἀσπασαμένων δὲ πάντων, ἐπιχέει, τῷ κεκοιμημένῳ τὸ ἔλαιον ἡ ἱεράρχης, καὶ τὴν ὑπὲρ πάντων εὐχὴν ἱερὰν ποιησάμενος, ἀποτίθῃσιν ἐν οἴκῳ τιμίῳ τὸ σῶμα μεθ' ἐτέρων ὁμοταγῶν¹ σωμάτων»². Ὅρα ἕπως ὡς ζῶντα τὸν θεονεῶτα ἀσπαζόμεθα, ὅπως τὸ ἐν τῷ βαπτίσματι δοθὲν αὐτῷ σύμβολον, τὸ ἔλαιόν φημι, καὶ νῦν αὐτῷ δίδεται, εἰς δεῖγμα τῆς μέχρι τέλους αὐτοῦ εὐσεβοῦς πίστεως καὶ τηρήσεως τῆς δεδομένης αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι χάριτος. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ παρ' ἡμῖν, εἰ καὶ ἀσκόπως, ἀλλ' οὖν τέως τελοῦνται, τὰ δὲ ἐξῆς οὐδόλως. Οὐτε γὰρ ἐν οἴκῳ τιμίῳ, οὔτε μεθ' ὁμοταγῶν σωμάτων, ἀλλ' ἐν ἱπποστασίαις τε καὶ τριόδοις καὶ ὅπου τὰ περιττὰ φεῦ τῆς μονῆς ἀπορρίπτομεν, καὶ ὅπου νῦν τὸν τῆς μέσης τάξεως ἀποτίθεμεν, αὐριον ἀνορύττοντες τὸν τῆς τελείας ἀποτίθεμεν, καὶ οὐδεμία ἢ τάξις, ἀλλὰ βέβηλα πάντα καὶ κοινά. Εἰπέ μοι, ὦ ἄνθρωπε, πῶς (Κώδ. φύλ. 248α) τολμᾷς ἐν κοινῷ τόπῳ τὰ τοιαῦτα μυστήρια ποιεῖν; Ὅπου γὰρ σήμερον φαλμυδαῖαι ἱεραὶ καὶ χοαὶ καὶ θυμιάματα, αὐριον ἄσεμνοι φῦδαί, καὶ τὸ ἐξῆς σιωπήσομαι. Ὅτι τὸ αὐτὸ ποιεῖς, κατὰ Θεμιστοκλῆν, ἀμῖδα τε καὶ οἰνοχόην. Πιστεύεις ὅτι ἔστιν ἀνάστασις, ὅτι ἐκάστῳ ἀποδίδωσιν ὁ Θεὸς κατ' ἀξίαν; Πῶς οὖν οὐ τηρεῖς τὴν τάξιν; Τίς ἢ εἰς ταῦτα φέρουσα ἀνάγκη; Τάχα δέ, εἰ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἦμεν, οὐδ' οὕτως ἐν ἀσέμνῳ τόπῳ ταῦτ' ἂν ἐποιούμεν, ἀλλ' ἀφωρισμένῳ, καὶ θριγγεῖον αὐτῷ ἐκ ξύλων ἢ λίθων ὀπισωδήποτε ἐποιήσαμεν. Νῦν δὲ ἐν εὐρυχωρίᾳ καὶ ἀναπαύσει ὑπὸ τῶν τῆ ἀρετῇ περιβοήτων μοναχῶν τοιαῦτα γίνεται, καὶ τὸ χεῖριστον, ὅτι καὶ ἄλση ἐν τοῖς τάφοις ἐλληνικῶς φυτεύομεν, σταυρὸς δὲ μόνος ἐν τοῖς τάφοις πῆγγυται, ἵνα καὶ οὗτος ὑβρίζηται τῇ τοῦ χωρίου περιφρονήσει.

Ἀλλ' ὅτι μυστήριον ἐν ἔστι τοῦτο τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐκ τῆς τάξεως γνώριμον τοῦ θεονηκότος, εἰ καὶ τελευταῖον, ὅτι τελευταῖον. Ὅτι δὲ οὐκ ἔξῃστιν ἀνορύττειν τοὺς τῶν ἀποικομένων τάφους καὶ ἀνακινεῖν τὰ δαστᾶ, ἐκτὸς ἀνάγκης, καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ θεωρήματος δῆλον διὰ τοῦτο

1. Ὅμοταγῶν ἱερῶν σωμάτων] ἐκδ Migne.

2. Ἐγθ' ἀν. σ. 556.

γὰρ οἶκος καὶ τάξις τῆς καταθέσεως¹. (Κώδ. φύλ. 248β). Καὶ τί λέγω ἐκτὸς ἀνάγκης μὴ ἀνορύττειν, ὅπου γε καὶ ἀνάγκης δοκίμους ὁ ἱερῶ-
τατος καὶ θεολόγος Γρηγόριος τοῦτο κωλύει φησί γὰρ ἐν ἠρωτικοῖς στί-
χοις πρὸς τοὺς ἀνορύττοντας τάφους προφάσει μαρτύρων:

Τρισθανέες, πρῶτον μὲν ἐμίξατε σώματ' ἀνάγων
'Αθλοφόροις, τύμβοι δὲ θυηπόλον ἀμφὶς ἔχουσι.
Δεύτερον αὐτε τάφους τοὺς μὲν διεπέρατ' ἀθέσμως,
Αὐτοὶ σήματ' ἔχοντες ὁμοίᾳ τοὺς δ' ἀπέδοσθε
Πολλάκις καὶ τρίς² ἕκαστον. Ὁ δὲ τρίτον, ἱεροσυλεῖς
Μάρτυρας οὓς φιλέει. Σοδομίτιδες εἴξατε πηγαί.
Παῖδες χριστιανῶν, τόδ' ἀκούσατε. Οὐδὲν ὁ τύμβος.
Πῶς οὖν ὑμετέρους χώνυτ' ἀριπρεπέας;
'Αλλ' ἔστι καὶ πᾶσι γέρας τόδε. Μὴ³ τάφουσι
Βάλλειν ἀλλοτρίοις δυσμενέας παλάμας;
Εἰ δ' ὅτι μὴ νέκυς οἶδε τὰ ἐνθάδε, τοῦτ' ἀδίκαστον⁴
Πείθομαι, ἦν οὐ φέρης πατρός ὕβριν φοβιμένου⁵.

ἜΩ τρισθανέες, φησὶν, ἦτοι πολλῶν θανάτων ἄξιοι διὰ τὰ τετολμη-
μένα· πρῶτον μὲν κακόν, ὅτι τὰ τῶν ἐναγῶν σώματα ἐμίξατε τοῖς
ἀθλοφορικοῖς, καὶ οὕτως οἱ τάφοι τῶν θεδῆλων ἱερέα περιέχουσι· δεύτε-
ρον, ὅτι τῶν τάφων τοὺς μὲν ὡς τινες πολέμιοι ἀνομοί τε καὶ ἄσπονδοι
ἐπολιορκήσατε ἀνορύξαντες, καίτοι οὐδεμία ἢ ἀνάγκη, ἔχετε γὰρ καὶ
αὐτοὶ τάφους τοὺς αὐτοῦς, εἴπερ θούλεσθε, τοὺς δὲ καὶ ἀπέδοσθε δι'
αἰσχροκέρδειαν συμβαίνει δ' ὅτε τὸν αὐτὸν τάφον καὶ πολλάκις πρα-
θῆναι· τὸ δὲ τρίτον, ὅτι οὓς δοκεῖς φιλεῖν μάρτυρας, ἱεροσυλεῖς. Διὰ
τοῦτο οὐδὲ ἡ τῶν Σοδομίτων τιμωρία ἀρκία ὑμῖν, ὅτι μετίζον τὸ ἐνταῦθα
τόλμημα, εἴπερ ἐκεῖνοι μὲν εἰς ζῶντας καὶ ὁμοίους ἐπλημμέλουν, ὑμεῖς
δὲ εἰς τοὺς εὐσεβῶς τεθνεώτας, ἢ σοδομίτιδας πηγᾶς τοὺς τοιαῦτα
πράσσοντας καλεῖ, ὡς ὅτι (Κώδ. φύλ. 249α) οἱ τοιαῦτα τολμῶντες εἰ-
κός καὶ τᾶλλ' ἀθέμιτα πράσσειν⁶. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ νόμος ὁμοίως κολάζει

1. Ἐνταῦθα διεγράφη ἐν τῷ κώδικι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως χωρίον ἐκ δέκα
σειρῶν μὲ τὴν ἐν τῷ περιθωρίῳ παρατήρησιν: «ὡς ἀμφίβολον ἐξήρθη».

2. δις| ἐκδ. Migne

3. μήτε| ἐκδ. Migne

4. ἀδέκαστον| A

5. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Ἐπιγράμματα MZ'—MH. Παρὰ Migne PG 38,
107—108.

6. Ἐλλείπει ἐν τῷ κώδικι ἡ περαιτέρω ἐρμηνεία καὶ τῶν ὑπολοίπων στίχων
τοῦ Γρηγορίου, διότι οὗτοι προσετέθησαν ἐκ τῶν ὑατέρων ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ
Ῥουσιάνου ἐν τῇ φᾶ τοῦ κώδικος, ὅθεν μεταφέρονται ἕφ' ἡμῶν ἐν τῷ κειμένῳ
συνεπεῖς παραπεμπτικοῦ σημείου.

τόν τε τυμωρῦχον καί τόν Ιερόσυλον, ὡσπερ δῆτα καί τόν μοιχόν καί τόν σοδομίτην. Καί ὄρα ὅπως ταῦτα πάντα καί ἐφ' ἡμῖν γίνεται σήμερον. Ἄλλ' ὅτι καί πλείονος μανίας τὸ εἰς τοὺς ἀποβεδιωκότας πλημμελεῖν, αὐτοὺς ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης ἀποφαίνεται σοι ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου, ὅτι τεθνηκότι παροίησαν τὴν πλευρὰν τρώσαντες οἱ παμμίαροι.

Ἵμεῖς δὲ ἐν τούτῳ φιλονεικεῖν ἐπιχειρεῖτε, ὅτι οὐδὲν βλάπτει τὸν τεθνηκότα τὸ ὅπως οὐδέποτε θάπτεσθαι, ἀνοηταίνοντες ἀντικρυς. Οὐδὲν θάπτει τὸν τεθνηκότα, ὃ οὗτος, τὸ ἀδιαφόρου τυχεῖν ταφῆς, ἀλλὰ σὲ τὸν θάπτοντα, ὡσπερ οὐδὲ τοὺς Μάρτυρας καί τοὺς λοιποὺς Ἁγίους παρέβλαψέ τι τὸ κυσί καὶ οἰωνοὺς γενέσθαι παρανάλωμα τὰ τούτων σώματα, ἀλλὰ τοὺς ταῦτα ἐκθεμένους. Καί γὰρ νόμος οὗτος, τὰ τῶν κακούργων σωματία ταφῆς μὴ ἀξιοῦν, ἀλλὰ καί μετὰ θάνατον παντοίως ἐξυβρίζειν καί ἐν ἀσχήμοσι καὶ ἀκαθάρτοις τόποις ἀπορρίπτειν. Τοῦτο νῦν καί ἐφ' ὑμῖν ὁρῶ καί ἀκούω ποιοῦντας καί λέγοντας. Ἄλλὰ καί ταῦτα, ὅπερ ὑμῖν ἔφη, ἀρκεῖ εἰς ἔλεγχον καί διόρθωσιν, εἴπερ βούλεσθε. Πλὴν καί ἐκ παλαιῶν ἱστοριῶν καί συγγραμμάτων ἑλληνικῶν τὰ αὐτὰ πιστώσαι μᾶλλον πειράσομαι, ὀλίγα δὴ τινα εἰς μέσον ἀγαγών, ἵνα γινώτε, ὡς καί τῶν Ἑλλήνων χεῖρους κατὰ τοῦτο διακείμεθα. Καί γὰρ καί παρ' Ἑβραίοις καί Ἑλλήσι νόμος περὶ τούτου οὐ τῶν παρεωραμένων. Καί δῆτα τῆς Σάρρας τελευτησάσης, Ἀβραάμ πολὺν ποιεῖται τὸν περὶ τῆς δόξιας λόγον, καί παρὰ τῶν υἱῶν Χέτ, εἰς ταφὴν (Κώδ. φύλ. 2496) τὸ διπλοῦν ἐξαιτεῖται σπήλαιον καί λαμβάνει, ἀργύριον δόκιμον καί ἱκανὸν καταθεῖς. Φησὶ γὰρ ἡ Γραφή. «Καί ἀπεκατέστησεν Ἀβραάμ τῷ Ἐφρών τὸ ἀργύριον ὃ ἐλάλησεν εἰς τὰ ὦτα τῶν υἱῶν Χέτ, τετρακόσια διδραχμα ἀργυρίων ἐμπόροις»¹. Χρήσιμον δὲ καί εἰς ταφὴν τὸ σπήλαιον, ὅτι διπλοῦν. Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ σπηλαίῳ καί αὐτοὺς Ἀβραάμ τέθαπται παρ' Ἰσαὰκ καί Ἰσμαὴλ τῶν υἱῶν, ἐν τούτῳ ὁ Ἰσαὰκ παρ' ἀμφοτέρων τῶν υἱῶν, ἐν τούτῳ Ἰακώβ, καίτοι ἐν Αἰγύπτῳ ἀποθανών. Φησὶ γὰρ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μέλλων τελευτᾶν. «Ἐγὼ προστίθεμαι πρὸς τὸν ἐμὸν λαόν· θάψατέ με μετὰ τῶν πατέρων μου ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ διπλῷ τῷ ἀπέναντι Μαμβρῆ ἐν γῆ Χαναάν, ὃ ἐκτίησθε Ἀβραάμ τὸ σπήλαιον παρὰ Ἐφρών τοῦ Χετταίου ἐν κτήσει μνημείου. Ἐκεῖ ἔθαψαν Ἀβραάμ καί Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· ἐκεῖ ἔθαψαν Ἰσαὰκ καί Ρεβέκκαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· ἐκεῖ ἔθαψαν Λεῖαν ἐν τῇ κτήσει τοῦ ἀγροῦ καί τοῦ σπηλαίου τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ παρὰ τῶν

1. Γεν. 23, 16.

υἱῶν Χέτ»¹. Καὶ ἐπάγει ἡ Γραφή: Καὶ ἐποίησαν αὐτῶ οὕτως οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς². Οὐκ ὀλίγον δὲ καὶ τὸ ἀναμεταξὺ τῆς Χαναντιδος καὶ τῆς Αἰγυπτίας γῆς διάστημα, καὶ οὐκ ἔλαττον τῶν δέκα ἡμερῶν, ἵνα γνῶς ὅση ἡ σπουδὴ αὐτοῖς τὸ μὴ ταφῆναι ἐν γῇ οὐκ οἰκείᾳ. Ὡσαύτως καὶ περὶ Ἰωσήφ τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ γέγραπται. «Καὶ ὤρμισεν Ἰωσήφ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ λέγων. Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἣ ἐπισκέψαται ὁ Θεὸς ὑμᾶς καὶ συνανοίσετε τὰ ὀσᾶ μου ἐντεῦθεν μεθ' ὑμῶν»³. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ τῆς γενέσεως βίβλῳ· ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται. «Πέμπτη δὲ γενεᾶ (Κώδ. φύλ. 250α) ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Καὶ ἔλαβε Μωϋσῆς τὰ ὀσᾶ Ἰωσήφ μεθ' ἑαυτοῦ· ἔρχομαι γὰρ ὤρμισεν Ἰωσήφ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ λέγων. Ἐπισκοπῇ ἐπισκέψεται ὑμᾶς Κύριος, καὶ συνανοίσετέ μου τὰ ὀσᾶ ἐντεῦθεν μεθ' ὑμῶν»⁴. Καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῇ ἐπιγεγραμμένῃ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. «Καὶ τὰ ὀσᾶ Ἰωσήφ ἀνήγαγον υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου καὶ κατώρουξαν αὐτὰ ἐν Σικίμοις, ἐν τῇ μερίδι τοῦ ἀγροῦ οὗ ἐκτέησατο Ἰακώβ παρὰ τῶν Ἀμορραίων τῶν κατοικούντων ἐν Σικίμοις ἀμνάδων ἑκατόν»⁵. Ἐνταῦθα πλείων ἢ πίστις, ὅτι μετὰ τοσούτων χρόνων παραδρομῆν, μετὰ τοσαύτας θλίψεις, μετὰ μυρίους πολέμους ἀνήχθησαν τὰ ὀσᾶ Ἰωσήφ ἐν τῷ ἰδίῳ κλήρῳ.

Οὕτως ἔχρην καὶ ἡμᾶς ἀποκεκληρωμένον τόπον ἔχειν εἰς ταφῆν, καὶ μὴ ἄλλως ἀνακεκλιεῖν τὰ λείψανα, εἰ μὴ παράνομος ἡ γῆ καὶ βέβηλος, ἔνθα προκπετέθησαν. Ἄλλ' οὖν τὸν ἀντίον γίνεται. Οὕτως οὐ μόνον παρὰ τοῖς πατριάρχαις ἀποκεκληρωμένος τόπος εἰς ταφῆν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξῆς ἱερεῦσι καὶ βασιλεῦσιν. Ἰν' οὖν μὴ τὸν λόγον εἰς μήκιστον ἀποτεινόμεν, ἕνα τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν, ὡς ὑπεσχόμεθα, μάρτυρα δεῖ τοῦ λόγου εἶναι προσαγαγεῖν. Φωκυλίδης δ' οὕτως, ὅς πολλὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας Γραφῆς ἐννοήσαστο ἐν τῷ ἰδίῳ πονήματι, πλατύτερόν τε καὶ σαφέστερον ταῦτα δι' ἠρωϊκῶν στίχων συνθεῖς. Λέγει δ' οὖν. «Μὴ τύμβον φθιμένων ἀνορούξης, μηδ' ἀθέατα δείξεις ἡελίῳ, καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσεις. Οὐ καλὸν ἀρμονίην ἀναλυέμεν ἀνθρώποις, καὶ τάχα δ' ἐκ γαίης ἐλπίζομεν εἰς φάος ἔλθεῖν». Ὅρα ὅπως καὶ οὗτος τοὺς τῶν ἀποικομένων τύμβους ἀνορύττειν ἀπαγορεύει καὶ τὰ ἄδυστα καὶ ἄξια ἐπικρύψεως εἰς φῶς ἄγειν, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν (Κώδ. φύλ. 250β) τὴν τοῦ Θεοῦ

1. Γεν. 49, 29 - 32.

2. Γεν. 50, 12.

3. Γεν. 50, 25.

4. Ἐξ. 13, 18 - 19.

5. Ἰησ. Ναυῆ 24, 32.

ὀργὴν ἐπισπάσωμεν. Οὐ γάρ, φησί, καλόν, ἀλλὰ κακόν, τὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἀναλύειν ἀρμονίαν, ἐπεὶ καὶ ἐκ γῆς αὐθις ἐγειρεσθαι μέλλομεν καὶ ἀναδιόσαι ἐτέραν τινὰ βιοτήν. Τὸ οὖν εἰς τεθνεώτας ἐξυβρίζειν, ταυτὸν ἂν εἴη τῷ εἰς ζῶντας. Διὰ τοῦτο γὰρ σήμαντρα καὶ σοροὺς τοῖς τάφοις ἐπιτίθεμεν, ἵνα μὴ περιφρονῆται μετὰ ταῦτα ὁ κατορυχθεὶς, ἀλλὰ τιμᾶται μάλλον. Διὰ τοῦτο τὰ κοιμητήρια παρὰ τοῖς παλαιοῖς ψικοδομοῦντο, ὡς καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὀρώμεν διαρκέσαντα, καὶ ἐν αὐτοῖς παννυχίους ὕμνους καὶ εὐχὰς ἤγον ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, ὡς ἐγγράφως φέρεται ἐν τοῖς τυπικοῖς τῶν ἀγίων Πατέρων. Ἄλλ' ἡμεῖς οὔτε τοὺς παλαιοὺς μιμούμεθα, οὔτε τοὺς νῦν, εἴπερ τινες, ἀλλ' οὔτε ἐν τινι ἐτέρῳ ἀγαθῷ¹ ἀγράφους δὲ τινας καὶ σκαιοὺς νόμους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσάγομεν, καὶ ἐν τούτοις ὑπερβάλλειν ἕτερος τὸν ἕτερον ἐρίζομεν. Καὶ ταῦτα μιμούμεθα, ὧν οὐδὲν ὑγιές οὐδὲ συνετόν, ἀλλὰ γέλωτος καὶ ἐπιτρίψεως ἄξια, ὡς διεφθαρμένων ἀνδρῶν ἐφευρήματα, καὶ ἐν τούτοις ἀλλήλους χαρίζομεθα, πάντα διὰ δόξαν καὶ θεραπείαν ἀνθρωπίνην, πάντα δι' ἀγανάκτησιν Θεοῦ. Καὶ ἂν μὲν τις κοιμητήριον ἢ τί τῶν ἀναγκαίων ἡμῶν ὑπόσθῃται, τὴν πενίαν προβαλλόμεθα καὶ τὰς κακὰς ἡμέρας, ἂν δέ τι τῶν πρὸς τέρψιν ματαίαν καὶ ἀνθρωπαρέσκειαν, ἀναπεπταμένοις τοῖς ὡσὶ προσέχομεν, καὶ πάντα λίθον κινουμένον μέχρις οὗ τὸν προκείμενον ἡμῖν σκοπὸν ἐκπληρώσωμεν.

Καὶ ἐντεῦθεν ὡς ψεῦσαι ἐλεγχόμεθα, καὶ ὅτι ὑπερ' ἂν εἴποις δεινὸν ἐξῶθεν ἐπαγόμενον, οὐδὲν πρόσφατον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς², καὶ ὅτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς οὐδὲ τσαούτη ἦν ἢ περὶ τῶν κτισμάτων τρυτωνὶ τῶν (Κώδ. φύλ. 251α) προσκαίρων ἐπιμέλεια. Ἐκ λύγων γάρ τινα τῶν κελίων ἐν τοῖς βασιλικοῖς μοναστηρίοις μέχρι τῆς σήμερον σέσωσται. Εἴ που δέ τις καὶ εἰς χεῖρας πειρατῶν ἐκπεπτώκει, οὐ πλείων³ τῶν πεντακοσίων δραχμῶν ἢ ἀνάρρυσις διὰ τὴν πενίαν. Νῦν δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐκ χιλίων εἰς τρισχιλίας περιῆλθε τὸ τίμημα, καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἡμετέρας πλημμελείας καὶ τοῦ ἀλλοτριῦ τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐπεὶ γάρ ἐκ τοῦ μοναστηρίου⁴ τινὲς τῶν μοναχῶν ἐπὶ τὰ ἐξῶ τὴν πορείαν ἐποιοῦντο, ἐπιφερόμενοι κειμήλια⁵ καὶ διαδήματα βασιλικά, ἔτυχον δ' ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τῶν ἐνεδρευόντων βαρβάρων, θαυμάσαντες οἱ βάρβαροι τὴν τῶν μοναχῶν κτήσιν καὶ περιφάνειαν, λαβόντες ταῦτα

1. καὶ ὅτι περ | N.

2. ἐξ ἀρχῆς | A, N.

3. οὐ πλείων | A, N.

4. Ἐν τῇ φᾶ N: τοῦ Κουτλουμούσῃ.

5. κειμήλια | A.

ἐξ αὐτῶν, ἀνήγαγον ἐκάστου τὴν τιμὴν εἰς πεντακισχιλίας δραχμᾶς, καὶ ἐντεῦθεν νόμος γέγονε τοῖς βαρβάροις ἢ ἡμῶν προπέτεια¹, καὶ μάλιστα² ὅτε τὸ μοναστήριον³ ἔλαβον³ διὰ τοῦ χαλασθέντος σχοινοῦ παρὰ τοῦ ἐκφυγόντος διακόνου. Ἰστε γὰρ ὅσον πλήθος ἀργυρῶν σκευαρίων ἐξεφορήσαντο, ἐφ' ὧν ἡ ἐλπίς καὶ μᾶλλον ἡ ἀπώλεια τῶν ἐκεῖ μοναχῶν. Ἀλλὰ μὴ μοι λέγε, ὅτι πλείονα νῦν ὑπὲρ ἄλλοτε τὰ πειρατήρια. Πλείονα γὰρ ἦσαν πάλαι, ὡς μαχομένων φανερώς τῶν βαρβάρων τοῖς κρατοῦσι τῆς χώρας. Ποῦ, εἰπέ μοι, παρὰ τοῖς παλαιοῖς κτησὶς βουκολίων καὶ ποιμνίων καὶ ἀγέλαι διαφόρων κτηνῶν, ὡς παρ' ἡμῖν, ἐν οἷς πρόδηλος ἡ καταστροφή τῶν ἡμετέρων ψυχῶν; Οὐχὶ διὰ ταῦτα ληϊζόμεθα παρὰ τῶν ἐντὸς καὶ παρὰ τῶν ἐκτός; καίτοι, εἰ μὴ κίνδυνος ἦν ψυχικός, ἀλλ' οὖν ἔδει καὶ διὰ τὰς λοιπὰς τῶν κακῶν ἐφόδους ταπεινοτέρους εἶναι καὶ ὀλιγοκτήμενας καὶ μόνα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὡς πρέπει μοναχοῖς, ἐν φόβῳ Θεοῦ μεριμνᾶν. (Κῶδ. φύλ. 2516) Οὐχ ὁρῶμεν ὅθεν τῶν κακῶν τὸ σημεῖον; Οὐκ ἀνανεύομεν τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς; Ἔως πότε ὡς χοῖροι ἐγκαλινδούμεθα ἐν ταῖς κακίαις ἡμῶν; Ἔως πότε προφασιζόμεθα προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις; Τί ἐν τῇ ἐρήμῳ παράγεγονότες χεῖρους τῶν κοσμικῶν διακεῖμεθα;

Ἀλλὰ πόθεν, φησί, τὰ τοιαῦτα συνεισέφησεν ἡμῖν κακά; Πόθεν ἄλλοθεν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ τὰς θείας, ὡς ἔγω γε ὁρῶ, μὴ ἐρευνᾶν Γραφάς, ἐκ τοῦ μισεῖν ἐλεγχον. Οὐτε γὰρ ἡμεῖς ταύταις προσκεῖμεθα, οὐτ' ἄλλους νουθετοῦντας ἀκούομεν, εἰ μὴ μᾶλλον χλευάζομεν. Ὁ χθὲς μανθάνων τὸν ἀλάβητον προσήλυτος, σήμερον διάκονος καὶ αὐριον ἱερέυς, διὰ πολλὴν ἀπόνοιαν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ πράγματος, οὐ τῇ ἀρετῇ πιστεύων τὸ ἀξιώμα, ἀλλ' αὐτὴν τῷ ἀξιώματι, ἀμφοτέρω διαφθεῖρων τῇ ἀντιστροφῇ ταύτῃ τάξει τε καὶ οἴησει. Καὶ πῶς γὰρ ἔς οὐδὲ εἰ ἔστιν Εὐαγγέλιον ἐπιστάμενος τοσοῦτον ἐκ τῆς γραφῆς, ὅσον δῆτα ἐκ τῶν ἔξωθεν σημείων καὶ καλλωπισμῶν, ταῖς χερσὶ δὲ περιφέρων μετὰ πολλῆς τῆς φαντασίας, ὑψοῖ τὴν φωνὴν ἀσήμως, ἵνα μὴ εἶπω βλασφημῶς; Ἐῖθε τὸ πρῶτον ἦν καὶ μὴ τὸ δεύτερον³ πλήν καὶ ἀμφοτέρω πρὸς τὴν ἕξιν τῶν ἀκούοντων. Σκοπὸς δὲ αὐτῷ, ὥστε διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς θέας ἐκπλήττειν τοὺς εἰς ταῦτα μόνω κεχηγόντας. Ταύτην τοι καὶ περὶ προποδισμῶν φιλονεικεῖ καὶ ἡγρυμνεῖων ἑταίρους ποιεῖ. Ἄρχεται δὲ ἐξ ἰδίας κενοδοξίας καὶ τινος, ὡς αὐτῷ δοκεῖ, πρᾶξι παραι-

1. ἡμῶν ἢ προπέτεια | N.

2. Ἐν τῇ ὡφ N: τοῦ Ἐσφιγμένου.

3. τὸ μοναστήριον εἶλον | N.

νέσεις, ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀπτεσθαι¹ τῆς Γραφῆς νοημάτων, ἦν πάνυ μισεῖ καὶ βδελύττεται. Καὶ γὰρ κτῆσις παρὰ τοῖς τοιούτοις βιβλίων, ὅσα εἰς μόνην ἐπίδειξι, καὶ ὦν χωρὶς ἀδύνατον τὴν θεῖαν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν. Τοὺς δὲ (Κώδ. φύλ. 252α) Προφῆτας πλάνην ἠγούσνται, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν θεολόγων βιβλία ὡς παρέλκοντα μισάττουσιν· οὐκ οἶδ' ὅπως καὶ θεολόγους καλοῦσιν, ὦν τοὺς λόγους καταπατοῦσι καὶ ὡς σκύδαλα, φεῦ τῆς συμφορᾶς, ῥίπτουσιν². Ποία, εἰπέ μοι, τούτους σωτηρίας ἐλπῖς; Εἰ γὰρ ὁ Ὁζά, ὅτε προπετῶς τῆς θείας κιβωτοῦ ἤφατο, καίτοι εἰς τὸ κραταῖωσαι αὐτήν, ὡς γέγραπται, θάνατον ἔτισε τὴν δίκην³, ποίας ἄρα ποινῆς ἢ ποίου θανάτου ἀξίος ὁ τὰ δι' ἃ ἡ κιβωτὸς περιφρονῶν; Οὐ γὰρ ὁ νόμος διὰ τὴν κιβωτόν, ἀλλ' ἡ κιβωτὸς διὰ τὴν φυλακὴν τοῦ νόμου· ὡσπερ οὐχὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὰ ἱμάτια, ἀλλ' αὐτὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον· οὐδὲ ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν πορφυρίδα, ἀλλὰ τὸ ἔμπαλιν. Ἡμεῖς δ' ὅτι τὰ ὅμοια τῷ Ὁζά καὶ τοῖς Ἀσκαλωνίταις οὐ πάσχομεν, ἀναισθητοῦμεν, μὴ εἰδότες ὅτι μείζονα διὰ τοῦτο τὴν τιμωρίαν ληφόμεθα ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ εἴθε ἐν μόνοις ἡμῶν ὑπομένομεν ὄραν τὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ τοὺς σπουδαίους ὡς δυνατὸν ἀποκόπτομεν τῶν ἀγαθῶν πράξεων. Οἶδα γὰρ πολλοὺς ἢ ἐκ φθόνου ἢ τινὸς ἐτέρας διαβολικῆς ἐνεργείας⁴ κρύπτοντας τὰ βιβλία, ἵνα μὴ τις ἐξ αὐτῶν ὠφελήθητι, ὥστε μὴ μόνους αὐτοὺς κολασθῆναι, ἀλλ' ἔχειν καὶ συνεπομένους εἰς τὴν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς τιμωρίας προσθήκην.

Μόνος δὲ ὁ κόμπος καὶ ἡ ἀλαζονεία· καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδεμία τῶν ὀπωσθήποτε παρ' ἡμῶν πραττομένων ἀρετῶν, ἦν οὐκ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις πολλαπλασίως ἐκπομπεύομεν. Παρεῖημι τὰς δημοσίας κρίσεις καὶ μάχας, τὰς ἀλόγους ἐνστάσεις, τὰς μνησικακίας, τὰς φιλαυτίας, τὰς προσωποληψίας, (Κώδ. φύλ. 252β) τὰ ἄλλα πάντα τῆς κακίας εἶδη, δ' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπάτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος»⁵. Ἐπισκέψασθε καὶ ἴδετε τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως· ὁ χθὲς ἰσχυρὸς ταῖς χερσὶ καὶ τῷ λόγῳ ἄμαχος, ἰδοὺ πρόκειται ἡμῶν δέσμιος κατ' ἀμφοτέρα· ὁ χθὲς γαυριῶν καὶ μετεωριζόμενος, σήμερον ἐκκελυμένος καὶ τὸ κοινὸν χρέος ἐκδεχόμενος· ὁ χθὲς ἐτέρων ἠγεῖσθαι ζητῶν, σήμερον οὐδὲ ἑαυτὸν ὀδηγήσασθαι δύναται,

1. ἀπτεται | Α.

2. ῥύπτουσι | Α.

3. Β'. Βασιλ. 6, 6—7.

4. ἢ ἐκ φθόνου τινὸς ἢ ἐτέρας διαβολικῆς ἐνεργείας | Ν.

5. Ψαλμ, 4, 3

ἀλλὰ ζητεῖ τὸν ὁδηγήσοντα, καὶ οὐδεὶς ὁ εἰς τοῦτο εὐρισκόμενος, ἐπεὶ ὁ καιρὸς παρῆλθεν· ὁ χθὲς καὶ πρότερον συνάγων ἀδίκως τὰ χρήματα καὶ περπερευόμενος ἐφ' ἱματίους λαμπροῦς, καὶ τοῖς ἄρχουσι συγγενόμενος ἄρχων, τοῖς εὐγενέσιν εὐγενής, τοῖς ὠραίοις ὠραίος, τοῖς ὑπερέχουσι κόλαξ, ἵνα τινὸς ἀρχῆς ἐπιλάβηται, σήμερον ἀκούει τοῦ δικαίου κριτοῦ καὶ κυρίου τῶν κυρίων, «τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη· εἰς ἀπώλειαν»², ἀπελθε ἀπ' ἐμοῦ ἐργάτα τῆς ἀνομίας, οὐκ εἰ τῶν ἐμῶν προβάτων, λύκος ὢν τὸ τούτων κώδιον περιέκισαι εἰς ἔλεγχον μάλιστα τῆς σῆς ἀδικίας καὶ ἰταμότητος. Καὶ ἀπλῶς εἶπειν, ὁ χθὲς πάντα ποιῶν διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην καὶ ἀνάπαυσιν, σήμερον τούτων στερηθεὶς, τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ τῆς τῶν δικαίων ἀναπαύσεως μακρὰν ἀπελήλαται. Ὡσπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν, ὁ τῆς προσκαιροῦ ταυτησὶ δόξης καὶ ἀναπαύσεως καταφρονῶν, (Κώδ. φύλ. 253α) τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ τῆς τῶν Ἁγίων μακαριότητος ἐπιτυγχάνει.

Ἴν' οὖν καὶ ἡμεῖς τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀξιωθῶμεν, καταταγέντες ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἁγίων, φευξώμεθα τὰς προρρηθείσας κακίας καὶ ἀντιποιησώμεθα τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἁγίων. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς κρείττονα μετελθεῖν μεταβολὴν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, ἵνα καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κληρονόμοι γενώμεθα. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Παρίσις, Ἰούλιος 1935

I. N. KARMIRIS

1. ἔσται] A, N

2. Πραξ. 8, 20